

POSOLSTVO FARÁRA DO RODINY ONKOLOGICKY CHORÉHO ČLOVEKA

Pastorálna starostlivosť je nesporne jednou zo základných foriem práce, ku ktorej sme ako kresťania a dvojnásobne ako farári pozvaní. Účelom pastorálnej starostlivosti je v zásade to, čo vyjadruje jej názov. Pastor = pastier. Pastier vedie ovečky k dobrým pastvinám a osviežujúcim vodám.

Znamená to, že v našej pastierskej starostlivosti nie sme povolaní k tomu, aby sme vyriešili všetky problémy veriacich, ale sme povolaní k tomu, aby sme cez ich problémy išli s nimi. V ich putovaní ich môžeme usmerniť, kde môžu nájsť potešenie, povzbudenie i posilnenie na zvládnutie svojich krízových okamihov života. Sme povolaní k tomu, aby sme ich viedli k Pánovi Ježišovi, aby sme sa na tejto ich ceste s nimi a za nich modlili.

V súvislostiach, ktoré nám vymedzuje téma tohto stretnutia si treba uvedomiť, že v rodine onkologicky chorého človeka máme do činenia s veľmi náročným problémom. Pocity chorých a ich príbuzných sú veľmi hlboké. Ich zážitky sú doslova krízové, hraničné. Na takéto vážne problémy musí byť pastorizátor zvlášť dobre pripravený tak duchovne v modlitbe ako aj odborne po stránke psychologickú aj zdravotnícku.

Stretnutie s chorobou a utrpením má aj svoje teologické vysvetlenie. Nemoce vstúpili podľa Biblie do sveta až pádom človeka do hriechu, po vyhnaní človeka z raja (1M 3,16-19). V známom SZ príbehu bol Jób skúšaný nemocou nie od Boha, ale od diabla. Tak aj celé ľudstvo je od pádu do hriechu skúšané nemocami. Pavel hovorí (1K 15,26), že smrť je posledným NEPRIATEĽOM človeka. Znamená to, že aj nemoc, ktorá k smrti vedie patrí do oblasti človeku nepriateľskej. Teda ak bojujeme proti nemoci, môžeme to chápať ako boj proti démonským silám. Nie náhodou Pán Ježiš chápal uzdravenia ľudí ako vyhánanie démonov. Boj proti nemoci teda nie je bojom proti Božej vôli, proti Bohu. Ani my, keď berieme antibiotiká nebojujeme tým proti Bohu, ktorý na nás vraj zoslal hnisavú angínu (Kišš - etika). To len ľudová zbožnosť pripisuje všetky nemoce Pánu Bohu. Kniha Jóbova pripisuje nemoce diablovej. Bojovať proti nemociam je v zmysle Kristovho učenia v NZ.

Jednou z oblastí, ktoré ľudia s farármi chcú riešiť je oblasť otázok o príčine utrpenia: Prečo trpím? Prečo práve ja? Čo som urobil? Za čo ma Boh trestá? Kde je Boh, keď takto trpím? Prečo trpí dieťa alebo mladý človek?

Je našou skúsenosťou, že ľudia v utrpení a niekedy ešte viac ich príbuzní sa dokážu touto otázkou zaoberať s veľkou intenzitou. Vždy znovu a znovu sa pýtajú otázky, na ktoré nevedia nájsť odpovede. Pripomína mi to úsilie zúfalej mušky, ktorá sa snaží preletieť cez sklo, vždy znovu a znovu nalietať proti oknu a nedokáže prijať, že sa na druhú stranu nedostane. Len sa neustále vysiluje a unavuje. Podobne vysilujúco pôsobí neustále pýtanie sa prečo? Prečo? Pritom je pravdou, že aj keby sme sa nejakým zázrakom dozvedeli, Prečo trpíme? - v skutočnosti to nič nezmení na našej situácii, že sme chorí, nič to nezmení na našom postavení, že chorobu musíme zvládnuť, alebo jej podľahnúť.

Veriť znamená prijať Božie cesty. Nie je správne, aby sme od Hospodina čakali, že bude skladať účty zo svojho konania voči nám. Skôr treba v pokore pamätať na to, že sa my budeme zodpovedať Bohu.

Keď sa bránime prijať Božie cesty, odmietame aj Božie požehnanie. Akceptovať Božie cesty znamená triumf viery (Príklad pani Karolovej - ktorá v smútku prijala smrť manžela, vynikajúceho primára chirurgie v pokoji a vyrovnanosti dôstojného smútenia.)

Ak dnes hovoríme na pôde stretnutia zborovej diakonie, musíme si uvedomiť, že úloha byť služobníkom pastorálnej starostlivosti nie je určená výlučne farárom. Doc. Kišš vo svojej Sociálnej teológii uvádza, že svätým krstom je každý kresťan povolaný nielen k všeobecnému kňazstvu, ale aj

k všeobecnému diakonátu. To znamená, že každý jeden kresťan svoju vieru v Pána Ježiša Krista má prejavovať službou blíznym. (Choď a rob podobne).

Je však pravdou, že ako v zdravotníctve sú primári, bežní lekári, sestričky aj ošetrovatelia, tak aj v pastorálnej službe môžeme mať svoje úlohy podelené podľa úrovne skúseností, vzdelania alebo daností daných od Pána Boha a aj podľa vážnosti utrpenia, ku ktorému nás volajú. Tiež zostáva pravdou, že ak prichádzame do rodiny onkologicky chorého, každý z navštevujúcich by mal ovládať niekoľko základných vedomostí, či zručností, ako sa zhovárať, o čom hovoriť, ako vnímať prostredie a slová nemocného, ako sa vcítiť do jeho situácie.

Zámer prednášky

Povzbudíť spoluveriacich v zboroch aj prostredníctvom vás, poslucháčov, aby dovolili nám, farárom konať našu duchovnú pastorálnu činnosť - tým, že nám umožnia návštevu resp. budú povzbudzovať rodinu, aby nás pozvala

- pre nás v Bardejove je veľmi vzácna skúsenosť, že nás na návštevu k chorému pozýva nielen rodina, ale aktívne aj veriaci kresťania pracujúci v nemocnici - lekári, ktorí povedia príbuzným : volajte farára, my sme už urobili všetko, čo sa dalo
- máme skúsenosti s rodinami, ktoré váhali s pozvaním farára a neskôr po smrti blízkeho si to veľmi vyčítali.
- Hlavným problémom je vnímanie úlohy farára. U nás, na východe tomu rozumieme tak, že farár je poslom dobrej zvesti. Preto ho k nemocnému treba volať, lebo pomáha chorému zvládnuť ťažkú chvíľu. Iný pohľad (z Novohradu) je, že farár je poslom smrti a preto ho netreba volať, aby sme smrť oddialili. Toto je veľmi krátkozraký pohľad a celkom jasne je dôsledkom diablovho klamu a pokušenia.

Aby spoluveriaci v zbore spolupracovali s nami duchovnými, aby sa naša práca s ich porozumením a podporou mohla ešte účinnejšie prejsť v zabezpečení opatery nemocného

- to znamená, aby sme jednotne s rovnakými postojmi pôsobili na nemocného my, farári, navštevujúci spoluveriaci, spolupracovníci aj rodina.

Prichádzajúc do rodiny nemocného si musíme uvedomiť, s čím všetkým on a jeho rodina zápasí, aby sme lepšie dokázali pochopiť nielen to, čo nám hovorí, ale to o čom mlčí a čo je povedané medzi riadkami, či spôsobom neverbálnej komunikácie.

Problémy, ktorým čelí nemocný človek:

a) zneistenie a obavy

- lebo opúšťa svoju prirodzenú rolu, je vyradený zo svojho aktívneho života v rodine, v zamestnaní, v zbore
- prežíva pocit neužitočnosti a zároveň komplex menejcennosti, lebo je odkázaný na pomoc iných, musí sa nechať obslúžiť v mnohých svojich potrebách. Má pocit, že je iným na obtiaž.
- Navyše sa v nemocnom objavuje možno po prvý krát v živote aj myšlienka na smrť. Posteľ nemocného sa veľmi ľahko môže stať aj jeho smrteľnou posteľou a on si to začína uvedomovať. Nemocou bol vytrhnutý z fyzickej činnosti a o to viac času zrazu má na premýšľanie aj o takýchto ťažkých otázkach, ktoré dovtedy, ako zdravý úspešne obchádzal alebo odsúval zo svojej pozornosti.

b) protikladnosť pocitov

- Človek sa zmieta medzi prívalmi pocitov: prežíva depresie a zároveň veľkú túžbu po živote; prežíva strach zo smrti a zároveň prežíva túžbu prekonať tento strach.
- Nemocný potrebuje mať pokoj, aby sa mohol liečiť alebo zotavovať z liečby. Na druhej strane prežíva pocit vyradenia zo života. Dať nemocnému pocítiť, že sa nemusí zbytočne strachovať

o veci, ktoré mal na zodpovednosti je dobré, ale potešiteľ ho slovami: „Neboj sa, každý je nahraditeľný“ my to aj bez teba zvládneme - môže mať brutálne následky.

- Vhodné by bolo dať príležitosť, ak nemocný chce a vládze napríklad poradiť v niektorých veciach, alebo potom radšej o pracovných problémoch s ním nehovoriť, lebo vôbec nepatria do oblasti jeho terajších záujmov. Bežné starosti života ich niekedy doslova obťažujú (mama Ciriaková).

- Nemocný potrebuje zdravých, aby sa o neho postarali, ale keď priveľmi dávajú najavo svoju vitalitu, spôsobuje mu to bolesť, lebo či chce, či nechce, začne závidieť zdravie všetkým ostatným.

Tieto zistenia majú pomôcť opatrovníkovi lepšie porozumieť situáciu nemocného.

c) Zúženie horizontov

- Zvlášť bolestne vníma zmenu horizontov života ležiaci pacient. Svet sa mu zúži na nočný stolík a izbu s ostatnými pacientmi.
- Dochádza k zmene priorit - vlastné telo si vehementne žiada, aby sa stalo centrom pozornosti.

Starostlivosť má za cieľ rozšíriť nemocnému jeho horizonty, aby nemocný nevnímal, že jeho životné možnosti sa radikálne ohraničili. Znamená to, že pri návšteve dáme pocítiť chorému, že sme na neho v zbere alebo v jeho zamestnaní nezabudli. Že sa za neho modlíme, že sme pripravení ak treba mu pomôcť (odviezť, alebo vykonať nejakú drobnú prácu v dome a pod.) Nedávno sme mali v odobierke vyjadrenú vďaka rodiny jednému zo susedov - bratovi v zbere za to, že bol vždy pripravený odviezť nemocného na vyšetrenia.

d) Sociálne aspekty utrpenia v nemoci

- Choroba môže znamenať pre chorého a jeho rodinu aj sociálnu záťaž. Dávky na PN-ke sú nižšie, ako bežný plat. S liečbou sú spojené aj vyššie výdavky. V chorobe často prichádza aj o zamestnanie, odchádza na invalidný dôchodok. Aj toto je jedna z oblastí, ktoré nemocný musí riešiť.

Pri návšteve treba vnímať aj sociálny tlak, ktorý pôsobí na rodinu nemocného.

Pastorálna starostlivosť v praxi:

V súčasnej dobe sme svedkami toho, že onkologické ochorenie už nie je takým jednoznačným rozsudkom smrti, ako to v minulosti ľudia vnímali. Mnoho ľudí s rakovinou síce aj dnes zomiera po krátkom zápase, niekedy chorobu neskoro diagnostikujú a nie je proti nej možné bojovať. Ale na druhej strane dnes máme aj veľa skúseností, kde takto chorí ľudia sú úspešne liečení a majú pred sebou ešte dlhú perspektívu.

Jednou z otázok, ktoré musíme riešiť je otázka pravdy pri nemocnom. Máme, alebo nemáme mu otvorene povedať, že má onkologické ochorenie, resp. aká je jeho perspektíva? Dnes sú už aj jednoduchí ľudia dostatočne skúsení v tom, že keď idú na onkológiu, že ich stav je vážny. Skôr je tu otázka, či dokážeme odhadnúť, akú perspektívu pred sebou majú, či bude liečba znamenať predĺženie života, alebo bude len sprevádzaním k smrti?

Niektorí lekári zastávajú názor, že netreba otvorene hovoriť o blížiacom sa konci. Naopak iní tvrdia:

- povedať pacientovi pravdu je prejavom úcty voči osobnosti pacienta. Môže to znamenať pomoc pri duchovnom zrení človeka. Môže spraviť posledné rozhodnutia, dať do poriadku svoj život, zodpovedne pripraviť pozostalých. Môže dôjsť k tomu, že sa zvrúcnia vzťahy v rodine a príbuzní si na seba nájdu vedome viac času. Celá rodina môže zmeniť rebríček hodnôt (dcéra nášho spolubrata, opustila zamestnanie v Prahe, ostala opatrovať otca a po jeho

smrti zostáva žiť s matkou v Bardejove a následne obe začali pracovať v sociálnom opatrovateľskom ústave v Zborove).

- Prijatie pravdy uvoľní liečiacu silu v človeku. Správne poznanie vlastného stavu pomôže pacientovi zmobilizovať vlastné telesné i duševné sily. Autorita lekára sa klamstvom ničí. To isté platí aj o autorite farára.

Cieľom pastorálnej starostlivosti nie je iba povedať pravdu, ale dosiahnuť, aby ju nemocný dokázal prijať a z nej vzťahovať pozitívne dôsledky. V tejto oblasti je hlavná úloha pastorizátora.

Nie každý človek je dostatočne stály a silný vo viere. Úlohou opatrovníka je pomôcť nemocnému pri duchovnom raste, lebo duchovný rast mu pomôže aj pri liečbe. Samozrejme, základným zámerom návštevy je priniesť nemocnému evanjelium o Božej pomoci v Kristovi. Ale toto evanjelium nemusí zaznieť hneď pri prvom kontakte v podobe citovania biblického verša. Evanjelium môžeme zvestovať aj inými spôsobmi - svojím konaním, správaním. Napríklad tým, že podľa Jk 1,19 budeme najprv viac počúvať, než hovoriť, že dáme nemocnému príležitosť vyjadriť všetky jeho bôle a obavy, s ktorými sa chce podeliť. Že prejavíme ochotu niesť spoločne s ním toto bremeno ťažkostí a budeme pripravení sa spolu s ním modliť za vyjasnenie jeho otázok.

Evanjelium Ježiša Krista môžeme zvestovať aj tým, že návšteva nebude jednorazová, aby sme si urobili čiarku a uspokojili sa, že sme vykonali svoju povinnosť. Kristovi šlo vždy o človeka, nie o jeho imidž Spasiteľa. Evanjelium Krista budeme zvestovať tým, keď aj nám pôjde o človeka. Až keď si nemocný a jeho rodina vybuduje takúto dôveru k farárovi (návštevníkovi), až vtedy bude pripravený počuť uistenie: neboj sa, Boh sa o teba postará, ktoré mu zvestuje Božiu pomoc.

V rozhovore s nemocným v jednom momente musí prísť k tzv. zlomu - k zvestovaniu o Božej záchrane v Kristovi. Nemali by sme si to napláňovať, ale treba vnímať, kedy Pán Boh Duch Svätý pripraví situáciu v srdci nemocného aj v rodine na to, že táto správa zaznie. Odohráva sa to akoby celkom spontánne, akoby nepredvídane, musíme stále čakať, aby sme neprepásli príležitosť povedať toto slovo nádeje, keď bude ten vhodný okamih. Sme sa za to v tichosti modliť, aby sme ten okamih jasne spoznali. Keby sme chceli hovoriť z vlastného rozhodnutia hneď svoje duchovné posolstvá, hrozí nám, že sklzneme do zákonnického poučovania, ktoré sa minie účinkom, ak nemocný nie je na to pripravený vo svojom vnútri.

Čím ešte naplniť čas návštevy:

- Veľmi vhodné je byť na návštevu pripravený vopred, mať výber niekoľkých piesní, alebo žalmov, ktoré vo vhodnom okamihu môžeme navrhnúť spievať, môžeme z nich zacitovať, aby podporili myšlienky, ku ktorým sme v rozhovore dospeli. Spievaná pieseň je veľmi dobrým prostriedkom pastorálnej pomoci, lebo sa dokáže uhniesť v pamäti nemocného a sprevádza ho aj keď my odídeme od jeho lôžka.
- Ak je nemocný v štádiu zotavovania, ak choroba ustupuje, môžeme pre neho hľadať vhodné uplatnenie v spoločenstve. V takom prípade je dôležité nájsť takú oblasť života, v ktorej by mohli niesť nejakú zodpovednosť. Samozrejme, že hovoríme o stave človeka, ktorý prešiel fázou liečby a zotavenia sa. Je potrebné nájsť takú činnosť, ktorá ho nepreťažuje, ale dá mu pocit užitočnosti, pocit zaradenia sa do spoločenstva. (Pán kostolník v Bardejove - tri roky bol kostolníkom, dodnes spravuje synagógu a sprevádza tam aj našich veriacich; chodí s nami na pohreby ako kantor - spevák a príležitostne vykonáva službu modlenia sa pri zosnulom. Moja sestra v Srbsku, len čo bola schopná po chemoterapiách nastúpila opäť do služby ako kantorka a už slúžila aj vo farárskej službe).

Osobitnou kapitolou pastorálnej starostlivosti je starostlivosť o človeka, ktorý sa blíži k smrti.

Pri týchto návštevách je dôležité pamätať na to, že práve s nami, duchovnými sa nemocní chcú zhovárať aj o veciach, ktoré s inými ľuďmi nemajú chuť alebo odvahu riešiť. Z obáv, aby neranili rodinu napríklad nehovorili s blízkymi o hrozbe smrti. S farárom však niekedy sú ochotní o tom hovoriť, lebo očakávajú, že im budeme rozumieť a budeme brať vážne aj ich obavy, ale aj realitu novej smrti.

Príklad tety Mikušovej v nemocnici v LM.

Jednou z dôležitých možností, ktoré máme využiť v pastorálnej starostlivosti o zomierajúcich je ponuka prislúžiť im Večeru Pánovu. Je pravdou, že v mnohých oblastiach Slovenska je vážnosť či potreba večere Pánovej na ústupe. Na druhej strane treba povedať, že v cirkevnom zbore, kde sa večera Pánova teší úcte, kde ju často a pravidelne prijímajú členovia zboru ako zdraví ľudia, kde zažívajú večeru Pánovu ako chvíľu svojho duchovného posilnenia, kde prežívajú pri nej spoločenstvo s Kristom, tam budú celkom prirodzene vnímať potrebu prijať sviatosť aj v chorobe. Máme tú skúsenosť, že ak sme ponúkali prislúženie večere Pánovej v domácnosti dlhodobo nemocnej sestre, ktorá nebola duchovne veľmi aktívna, keď prišiel jej koniec a ona tušila blízku smrť, sama si žiadala od detí, aby znovu prišla farárka so sviatosťou.

V našom zbore sme svedkami toho, že keď sme zaviedli večeru Pánovu každú prvú nedeľu v mesiaci, narástol nielen počet komunikantov, ale rastie aj duchovná skúsenosť, že večera Pánova je účinný prostriedok pomoci pre človeka. Obrazne povedané zo slávnostného jedla sa im večera Pánova stala duchovným chlebom, ktorý potrebujú užívať stále. (Niekoľko štatistických ukazovateľov: VP bola v roku 2008 prisluhovaná 56x v kostoloch a 65x doma a spolu 121 - účasť 172%, v roku 2009 v kostoloch 54x doma a v nemocnici 58x spolu 112x. Pristúpilo k nej 160% členov zboru)

Práve spoločenstvo večere Pánovej ponúka okrem momentu spovede a pokánia príležitosť uvedomiť si spoločenstvo s víťazným Kristom. V spomínanom konkrétnom príklade chorá sestra neverila, že ju Kristus po smrti skutočne zachráni. Jednoducho bála sa smrti, bála sa zomrieť a prísť na súd. Po opakovaných návštevách a opakovanom prislúžení VP s rozhovormi však v momente blízkej smrti prekonala tento strach a zomierala zmierená. Pre deti to bol veľmi silný moment posilnenia viery, lebo žijú aktívnym kresťanským životom a smrť mamy bola pre ne v tomto zmysle požehnanou skúsenosťou záchrany v Kristovi.

Táto sestra prijala VP v nemocnici vo veľmi ťažkom stave. Bola pri plnom vedomí a odpovedala na všetky otázky. Jej posledné slová, ktoré povedala skôr ako zomrela, boli: Už chcem ísť domov. A pritom prežívala vzácny pokoj.

K opatere zomierajúcich ešte niekoľko poznámok:

- pokiaľ je to len trochu možné, je dobré, ak zomierajúci odchádza zo sveta v blízkosti svojej rodiny. (skúsenosť našej mamy a ochota primára radšej prísť s infúziou a vyšetrením k nám domov, lebo pre nemocnú to bolo lepšie)
- V pokore a vážnosti si treba uvedomiť, že o smrti ako veriaci kresťania smieme a máme hovoriť. Máme skúsenosť, ako sme pri smrti oboch našich mám z ich úst počuli jasné slová o tom, že odchádzajú. Bolo pre ne dôležité, že odchádzali vyrovnané s tým, že po ich smrti sa veci v rodine budú diať ďalej podľa poriadku, bez napätí. To im pomáhalo sa oslobodiť z rodinných vzťahov. Ony vedome uzavreli túto kapitolu svojho života.
- Máme skúsenosť aj s tým, že dokonca malé deti, ktoré sú v domácnosti dokážu nielen vnímať vážnosť situácie, ale ju svojim spôsobom aj akceptovať. Pomáhali drobnými službami pri nemocných a vnímali aj ich zhoršujúci sa stav. Práve to im pomohlo zmieriť sa napriek smútku s odchodom oboch babiek. Modlitba spolu s deťmi tu zohráva dôležitú úlohu ich duchovnej orientácie.
- Máme skúsenosť, ako náš otec pri poslednom rodinnom obede, ktorý sme mali v kruhu rodiny veľmi otvorene a priamo aj za prítomnosti detí hovoril o tom, že nastupuje na chemoterapie a nevie, ako dlho tu bude medzi nami, či to zvládne, alebo sa jeho čas kráti. Dôležité pre rodinu, aj pre vnúčatá bolo počuť jeho vyznanie, že je vďačný Bohu za požehnanie, ktoré prijal, že jeho život bol naplnený a on je zmierený ak bude treba aj s odchodom. To síce bola veľmi dojímavá chvíľa, ale nebola svedectvom porážky či zúfalstva, ale svedectvom víťazstva Ježiša Krista nad slabosťou a chorobou.
- Máme skúsenosti so službou pri ľuďoch skutočne stojacich na prahu smrti na JIS-ke. Niekedy v poloagónii, alebo aj v kóme. Tam už idú akékoľvek okolky bokom. Tu je na

mieste povedať jasné a stručné slovo evanjelia a to aj v prípade, že sa nám zdá, že nemocný nás nevníma. Skúsenosti potvrdzujú opak. V takomto prípade sa po modlitbe a požehnaní zvykneme prihovoriť nemocnému celkom dôverne, do ucha, s posolstvom, že Pán Ježiš je pripravený ho sprevádzať, že má svoju milosť aj pre neho. Vo viacerých prípadoch sme videli, že nemocný po takomto príhovore viditeľne reagoval. Pre príbuzných pri smrteľnom lôžku to bolo výrečné svedectvo sily evanjelia.

- Pri smrteľnom lôžku je potrebné zachovať ticho, nerušiť rozlúčku zomierajúceho sa krikom, hlasným plačom, ale skôr ho v pokoji prepustiť.

Záverom môžeme povedať, že práve takéto skúsenosti starostlivosti o zomierajúceho dávajú dobré predpoklady pre následnú starostlivosť o pozostalú rodinu. To je však už ďalšia kapitola našej práce.

Posolstvo pre nemocného a zomierajúceho nie je posolstvom kňaza, ale posolstvom Pána Ježiša Krista: Ajhľa ja som s vami po všetky dni, až do konca vekov. (Mt 28,20b)

Ján Velebír, Anna Velebírová
zb. farári CZ Bardejov